

УДК: 336.71:330.142.22 (477)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯМ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Віктор Анатолійович ВАРЕНИК

к.е.н., доцент кафедри банківської справи Львівської комерційної академії

Віктор Анатолійович СИДОРЕНКО

к.е.н., доцент кафедри банківської справи Київського національного торговельно-економічного університету

Анотація. Розглянуто сутність процесу капіталоутворення, а також банківського капіталу у вузькому значенні (підприємницькому) та в широкому значенні (суспільно-значущому). Розроблено систему управління капіталоутворенням у банківській діяльності з виокремленням основних підсистем: функціональної та забезпечувальної.

Аннотация. Рассмотрена сущность процесса капиталообразования, а также банковского капитала в узком значении (предпринимательском) и в широком значении (общественно-значимому). Разработана система управления капиталообразованием в банковской деятельности с выделением основных подсистем: функциональной и обеспечительной.

Ключові слова: *капіталоутворення, капітал банку, система управління капіталоутворенням, функціональна та забезпечувальна підсистема, стратегія управління капіталом банку.*

Ключевые слова: *капиталообразование, капитал банка, система управления капиталообразованием, функциональная и обеспечительная подсистема, стратегии управления капиталом банка.*

Постановка проблеми. Прояви світової фінансової кризи та сучасні тенденції економічного розвитку України вимагають професійної уваги регулюючих та наукових інституцій до процесів капіталоутворення в банківській системі України на макроекономічному рівні. Таку позицію обґрунтовують тим, що адекватність капіталу банківської системи України залежить від вартісних та структурних характеристик капіталу, яким володіють, розпоряджаються та який використовують у своїй діяльності комерційні банки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробка теоретичних основ управління капіталоутворенням присвячені роботи багатьох вітчизняних учених: М. Д. Алексеєнка, Т. А. Васильєвої, О. Д. Вовчак, А. П. Вожжова, К. І. Волкової, О. Д. Заруби, С. М. Козьменка, О. А. Кириченко, Л. О. Омелянович, Л. О. Примостки, С. К. Реверчука та інших, а також зарубіжних економістів – Ю. Бріггема, Л. Ганенські, Ф. А. Ліса, В. В. Кисельова, І. О. Лаврушина, Ю. С. Масленченкова, Л. Дж. Мауера, М. Міллера, Ф. Мадільяні та інших.

Переважає більшість праць вчених

зорієнтована на дослідження економічної сутності банківського капіталу загалом, особливостей його формування та управління, тоді як сутність і роль капіталоутворення в забезпеченні достатньої капіталізації банків і банківської системи досліджені недостатньо. Практично відсутні розробки щодо формування системи управління капіталоутворенням в банківській діяльності, неповною мірою дослідженими є питання застосування новітніх інструментів підтримання адекватності власного капіталу та нарощення джерел капіталоутворення в банківській системі України.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад сутності процесу капіталоутворення та формування системи управління капіталоутворенням у банківській діяльності для забезпечення стабільного й динамічного функціонування банківської системи України.

Визначення сутності будь-якого економічного явища є основою його аналізу. Капіталоутворення означає процес формування капіталу банку, тобто не є економічною категорією. Економічною категорією є капітал банку у якому фокусується суспільний характер діяльності суб'єктів

господарювання та властиві йому функції. Використовуючи метод сходження від абстрактного

до конкретного, розглянемо зміст процесу капіталоутворення у формі логічної схеми (рис 1).



Рис. 1. Логіка дослідження процесу капіталоутворення в банківській діяльності

Джерело: власна розробка автора

У сучасній економічній літературі, як у вітчизняній, так і зарубіжній, зустрічається багато визначень капіталу банку. За результатами наукового аналізу цих визначень нами запропоновано два підходи до вивчення сутності банківського капіталу:

- капітал банку у вузькому значенні (підприємницькому);
- капітал банку в широкому значенні (суспільно-значущому).

У рамках першого підходу досить поширеним є погляд на капітал банку як суму власних коштів банку, яка складає фінансову основу його діяльності та джерело формування ресурсів [11, с. 386]. Таке визначення капіталу банку практично ототожнюється з власним капіталом. Аналогічне за суттю визначення капіталу банків належить Л. О. Примостці: «Капітал банку слід розглядати як власні кошти засновників або акціонерів банку, внесені ними на свій ризик для одержання доходів» [8, с. 41].

Кисельов В. В. визначає капітал банку як кошти, внесені власниками банків та в основному ті, що складаються зі статутного та інших фондів, резервів та нерозподіленого прибутку [7, с. 99].

Словник банківських термінів Розенберга Д. трактує поняття капіталу у банківській сфері як довгострокову заборгованість плюс акціонерний капітал власників [10, с. 47].

У нормативних документах поняття «власні кошти» та «капітал банку» вживають як тотожні. Зокрема, вітчизняне законодавство визначає сутність банківського капіталу як залишкову вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. При цьому подається поділ банківського капіталу на основний та додатковий, згідно із встановленими нормативними актами Національного банку України [1]. Отже, робимо висновок, що українське законодавство трактує поняття капітал банку лише як власний банківський капітал.

Таким чином, у вузькому (підприємницькому) значенні банківський капітал правомірно визначити як розрахункову величину, що офіційно відображають комерційні банки при підготовці фінансової звітності відповідно до нормативних вимог регулюючих органів та як суму спеціально створених фондів та резервів, які відповідають таким принципам: стабільності, субординації у відношенні до прав кредиторів, відсутності фіксованих нарахувань доходів.

Якщо розглядати банківський капітал у широкому значенні (суспільно-значущому), то в економічній літературі зазвичай його трактують як сукупність грошових коштів (власних і залучених), якими оперує банк. Як зазначає А. Загородній, вкладений у банківську справу капітал приносить банкові прибуток [6, с. 205].

Таку ж думку поділяють автори підручника «Банківський капітал: історія, теорія досвід» (За редакцією С. К. Реверчука), визначаючи банківський капітал як сукупність банківських ресурсів у формі матеріально-речовій, нематеріальних та фінансових активів, виражені у грошах, сформовані за рахунок власних коштів (внесків учасників та акціонерів), залучених (вкладів суб'єктів господарювання та населення) і позичених коштів на грошовому ринку, які використовують для здійснення повномасштабної банківської діяльності з метою одержання прибутку [9, с. 13].

А. М. Герасимович у своїх працях визначає банківський капітал як грошові кошти та виражену в грошовій формі частку матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів та надання послуг з метою одержання прибутку [4, с. 20].

У монографії М. Д. Алексеєнка «Капітал банку: питання теорії і практики» банківський капітал трактується як «...кошти і виражена у грошовій формі частка майна, що перебувають в

розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій із розміщення коштів та надання послуг із метою одержання прибутку» [3, с. 50].

Підсумовуючи різні тлумачення банківського капіталу, робимо висновок, що нині немає однозначного визначення поняття «капітал банку». Чимало вчених у своїх працях трактують його як власні кошти банку (П. Роуз, А. М. Мороз, О. А. Кириченко, Л. О. Примостка), інші (М. Д. Алексеєнко, А. Г. Загородній, А. М. Герасимович, С. К. Реверчук) – як сукупність усіх ресурсів, що перебувають у розпорядженні банку (власних, залучених і позичених), і таких, які банк розміщує в активні операції з метою одержання прибутку. Обидва ці підходи, на нашу думку, мають певні позитивні риси, тому що розглядають банківський капітал у вузькому (підприємницькому) та в широкому (суспільно-значущому) значенні.

Таким чином, банківський капітал у широкому (суспільно-значущому) значенні правомірно визначати як сукупність грошових коштів (власних, залучених та позичених), які, перерозподіляючись між суб'єктами банківської системи, підтримують стабільність, як власного функціонування банку, так і стабільність функціонування усіх суб'єктів банківської системи.

Щодо формування системи управління капіталоутворенням, то його здійснюють з позиції адекватності капіталу на основі даних про зростання та перспективи розвитку банку, розміру та величину ризиків, а також методів управління капіталом банку. Сучасні методи управління розвитком та функціонуванням установ банків спираються на уявлення про них як про економічні системи.

Загалом систему управління визначають як безліч або сукупність взаємопов'язаних між собою предметів, явищ, знань про природу та суспільство [5, с. 233].

Багато західних та вітчизняних фахівців розглядають систему як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів, орієнтованих на реалізацію західної цільової установки [7, с. 104].

Отже, при управлінні капіталоутворенням в банківській системі необхідно виходити з того, що основною його метою є формування та під-

тримка адекватного рівня капіталу, іншими словами – метою є досягнення певного рівня його адекватності вибраним стратегічним цілям розвитку банку.

Під системою управління капіталоутворенням в банківській системі України розуміють сукупність елементів (стратегія управління: джерела капіталоутворення, методи та важелі, нормативно-правове та інформаційно-аналітичне забезпечення) взаємопов'язаних та взаємообумовлених, орієнтованих на підтримку певного рівня достатності капіталу відповідно до вибраних цілей розвитку банку.

З огляду на розглянуті підходи до управління нами розроблена система системи управління капіталоутворенням у банківській діяльності, структуру якої подано на рис. 2.

Банк, як єдиний елемент банківської системи, здійснює свою діяльність у межах встановлених правил бізнесу та вимог регулятора. Водночас, управління діяльністю банку підпорядковане не лише вимогам регулятора, але і загальним законам ринку та розвитку економіки країни.

Управління діяльністю банку як єдиний процес включає в себе всі елементи корпоративного управління, взаємодію усіх бізнес-одиниць (процесів, конкретних підрозділів, їх взаємовідносин).

Управління капіталоутворенням в банківській системі та оцінка достатності капіталу для бізнесу, безумовно, є одними з ключових процесів управління діяльністю банку.

До основних елементів побудованої системи управління капіталоутворенням у банківській діяльності належать:

- об'єкти та суб'єкти системи управління;
- принципи та стратегії управління;
- забезпечення: методико-інформаційне, функціонально-цільове, нормативно-правове, організаційне.

Представлена на рис. 2 система управління капіталоутворенням складається з двох основних підсистем: функціональної та забезпечувальної. Забезпечувальна підсистема визначає основні функції управління. В структуру цієї підсистеми входить нормативно-правове забезпечення. Функціональна підсистема є основною. Ключовим її елементом є стратегія управління капіталом.

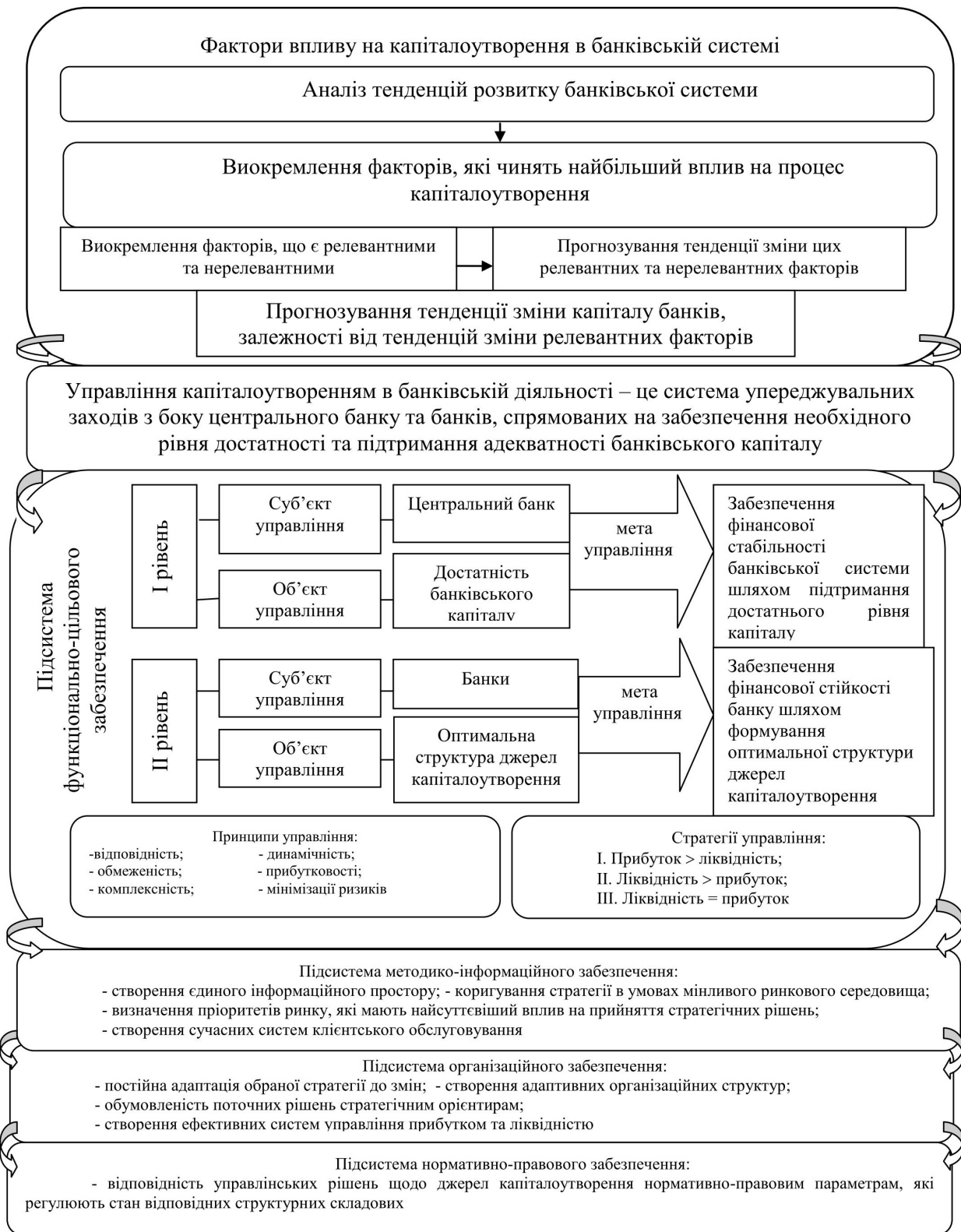


Рис. 2. Система управління капіталутворенням у банківській діяльності

Джерело: власна розробка автора

Під стратегією управління капіталом банку пропонуємо розуміти сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнен-

ня потрібного рівня адекватності капіталу, необхідного для реалізації стратегії розвитку банку. Можна виділити три види стратегії управлін-

ня капіталом банку:

1. Стратегію управління власним капіталом банку, основний акцент в якій роблять на отримання максимальної віддачі капіталу, тобто на максимізацію прибутку при підтримці ліквідності.

2. Стратегію управління, в якій перевагу надають підтримці ліквідності при заданій нормі прибутку.

3. Стратегію, в якій значущість ліквідності та прибутковості врівноважені.

При виборі стратегії управління капіталом утворенням поведінка банку на ринку та необхідні управлінські рішення будуть різними. Так, при виборі першої стратегії основне завдання управління власним капіталом банку: наскільки можливо знизити коефіцієнт іммобілізації, тобто коефіцієнт резервування власних коштів, забезпечити капітал на мінімально можливому для покриття ризику рівні, причому ризик деколи свідомо занижують, оскільки за такої стратегії ліквідністю в деяких моментах можна знехтувати заради прибутку. Основною перевагою моделі є висока рентабельність капіталу, висока норма прибутку, високі дивіденди. Недолік – високі вимоги до кваліфікації усіх банківських фахівців, а особливо менеджерів, високий ризик втрати ліквідності.

При виборі другої стратегії – основна ціль управління капіталом банку – забезпечити, наскільки високий рівень капіталу банку, щоб покрити усі можливі ризики з надлишком, тобто мати великий запас міцності банку. Перевага стратегії – стійкість в короткостроковому кризовому періоді при високих ризиках банківської діяльності. Недолік – занижений прибуток, низькі

дивіденди, надлишок ліквідності. Зазвичай, таку модель обирають банки, які готуються до впровадження агресивної політики щодо захоплення ринку в довгостроковій перспективі.

Третя стратегія є найбільш оптимальною. У цьому випадку при управлінні капіталом потрібно дотримуватися двох вимог: ефективність і рентабельність капіталу та підтримка його на достатньому рівні. Переваги такої моделі очевидні, недолік – досить трудомісткий процес управління капіталом, можливий тільки із застосуванням сучасних методів автоматизації процесу управління. Ця модель характерна для банків, орієнтованих на довгострокову діяльність.

Залежно від стратегії розвитку банку вибирають стратегію управління капіталом. При цьому одразу підключають забезпечувальну підсистему, яка гарантує нормативний супровід, забезпечення інформацією (на фінансових ринках), організаційний та технологічний супровід. Водночас, цю забезпечувальну підсистему підключають не після вибору стратегії, а в процесі вибору стратегії управління капіталом банку.

Висновки. Отже, при переході на Базель III необхідне диференційоване застосування системи управління капіталом залежно від специфіки діяльності банку, його рейтингового рівня. Потрібно надати можливість великим банкам впроваджувати підходи, що базуються на внутрішній системі рейтингів.

Таким чином, за допомогою розробленої системи управління капіталом банки регулюють величину власного капіталу, а за допомогою економіко-математичного моделювання можна спрогнозувати капітал банківської системи України на 2014-2016 рр.

Список використаних джерел:

1. Україна Закон. Про банки і банківську діяльність : від 07.12.2000 року № 2121 – III (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5. — С. 30.

2. Україна. Інструкція. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. — № 368 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 40. — С. 83.

3. Алексеенко М. Д. Капітал банку : питання теорії і практики. Монографія. — К. : КНЕУ, 2002. — 276 с.

4. Аналіз діяльності комерційного банку:

Навч. посібник / За ред. Ф. Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича. — Житомир: Рута, 2001. — 384 с.

5. Базарний Д. В. Вартість власного капіталу в банківському секторі України / Д. В. Базарний // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 9. — С. 232–237.

6. Загородній А. Г. Словник банківських термінів. Банківська справа: термінологічний словник / А. Г. Загородній, О. М. Сліпущко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. — К. : Вид-во "Аконіт", 2000. — 605 с.

7. Кисельов В. В. Управление банковским капиталом: теория и практика. — М. : ОАО «Изд-во

«Экономика», 1997. — 256 с.

8. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. — 2-е видання. — К., КНЕУ, 2004. — 468 с.

9. Реверчук С. К., Владичин У. В., Панасевич М. Б. Банківський капітал: історія, теорія, досвід / За ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. —

Львів, ЛНУ ім. Іван Франка, 2004. — 276 с.

10. Розенберг Д. Словарь банковских терминов: пер. с англ. / Д. Розенберг. — М. : ИНФРА-М, 1997. — VII, 360 с.

11. Финансово-кредитный словарь: В 3 т. / Гл. ред. В. Ф. Гарбузов. — Т. 1. — М.: Финансы и статистика, 1984. — 511 с.